

Szakmai-tudományos közlemények

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

szakcikkek,
tanulmányok,
dolgozatok

Dr. Kovács Gyula⁹

NÉHÁNY AJÁNLOTT KRIMINÁLMETODIKA SZEMPONT, AZ ÜGYNEVEZETT GYŰLÖLETBŰNCSELEKMÉNYEK NYOMOZÁSÁHOZ¹⁰

1. Bevezetés

„Az Amnesty International (a továbbiakban: AI) nemzetközi szervezet, amely az emberi jogok elismeréséért küzd. Olyan világot szeretne, ahol minden egyes emberre vonatkoznak az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában leírt jogok és a nemzetközi emberi jogi megállapodások.”¹¹

Az AI „Erőszakos támadások a romák ellen Magyarországon (Itt az idő a rasszista indíték kivizsgálására)” című – 2010. november 10-ig „bizalmas, embargó alatt álló” – jelentésében arra a megállapításra jutott, hogy „a magyar hatóságok nem ismerték fel és nem léptek fel hatékonyan a romák elleni erőszak ellen Magyarországon, többek között azzal, hogy elmulasztották az esetleges rasszista motiváció kivizsgálását”.¹²

Az AI az inkriminált jelentésben foglalt megállapításait egy a kilenc esetből álló, hat emberéleletet követelő, a roma közösség tagjai ellen 2008-ban és 2009-ben Magyarországon elkövetett támadássorozattal, illetve egyéb incidensekkel kapcsolatos kutatásaira alapozta. Az AI úgy véli, hogy „ugyan léteznek gyűlölet-bűncselekményre vonatkozó rendelkezések, de ezek végrehajtása nem megfelelő, többek között azért, mert a rendőrségnek nincs megfelelő kapacitása arra, hogy felismerje és kivizsgálja a gyűlölet-bűncselekményeket, és nincsenek képzések, melyek növelnék a hatékonyságukat e téren. Ugyancsak hiányzik a rendőrök részére készült általános iránymutatás arra vonatkozóan, milyen módon kell az ilyen típusú bűncselekményeket kivizsgálni, valamint hogyan kell kezelni az állítólagos áldozatokat. Szintén hiányzik az ügyészeknek készült iránymutatás, hogy miként kell felügyelniük az ilyen esetek nyomozását. A gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak részé-

⁹ A szerző szakíró, újságíró (a Magyar Újságírók Országos Szövetségének és a Tudományos Újságírók Klubjának tagja), a Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztikai Tanszékének oktatója, a Magyar Bűnöldözők Szakmai Egyesületének tudományos titkára.

¹⁰ Az anyag részét képezi, ha úgy tetszik, előtanulmánya egy későbbiek során kiadásra kerülő, terjedelmesebb műnek.

¹¹ Mi az Amnesty International? – idézet az AI honlapjáról. Forrás: <http://amnesty.hu/mi-az-amnesty-international/>

¹² Forrás: <http://amnesty.hu/dokumentumok/>

re biztosított állami segítség és támogatás pedig nem megfelelő. A megelőzést illetően a hatóságok nem tesznek hatékony intézkedéseket a probléma jellegének és mértékének feltérképezése érdekében, többek között azért, mert nem gyűjtenek részletes, etnikai szempont szerint lebontott adatokat a gyűlölet-bűncselekményekről, ami a tendenciák felismerését és így a megfelelő programok kidolgozását is akadályozza.

A jelentés a hatóságok részére tett ajánlásokkal zárul, miszerint tegyenek hatékony és az emberi jogi követelményeknek megfelelő intézkedéseket annak érdekében, hogy a jövőben megakadályozzák a rasszista támadások elkövetését Magyarországon. Továbbá biztosítsák, hogy az ilyen eseteket azonnal, függetlenül, pártatlanul és alaposan kivizsgálják, a felelősöket tisztességes eljárás során bíróság elé állítsák, a sértetteket pedig méltósággal kezeljék, és megfelelő jóvátételben részesítsék úgy, hogy a hatóságok eljárása összhangban álljon a nemzetközi emberi jogi normák szerinti kötelezettségeikkel.¹³

E tanulmány elkészítésére alapvetően az AI hivatkozott jelentése ösztöklét. (Nem alapvetően pedig az a tény, hogy a gyűlölet-bűncselekmények nyomozására valóban nem készült módszertani útmutató.) Az első részében kísérletet teszek arra, hogy az AI-jelentés sarkalatos pontjaira reflektáljak. A második részében pedig egy rövidebb lélegzetű, a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos büntető anyagi jogi felfeztetést követően a közösség tagja elleni erőszak¹⁴ bizonyításának tárgyával foglalkozom. Bízom benne, hogy írásom néminemű támpontot fog nyújtani a gyakorlati jogalkalmazók számára.

2. Az Amnesty International megállapításaival kapcsolatos reflexiók

Az AI kérdéses jelentésében a következő főbb megállapításokat tette közzé:

- a rasszista indíttatású bűncselekmények sajátos hatást gyakorolnak a közösségekre, az áldozatokra és az egész társadalomra;
- a büntető igazságszolgáltatási rendszer hiányosságaiból következően, a magyar hatóságok nem akadályozzák meg a romák elleni erőszakos cselekményeket, illetve nem lépnek fel azok ellen;
- hiányoznak a nyomozási szakra vonatkozó iránymutatások, értve ezen különösen a gyűlölet motiváció tisztázását, mint minősítő körülményt;
- nincsenek gyűlölet-bűncselekmények nyomozására szakosodott rendőri egységek;
- az áldozatok (a fentiek következtében) nem kapják meg a megfelelő jóvátételt, a nekik egyébként járó segítséget és támogatást;
- nincsenek a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó részletes adatok, így a tendenciák nem ismerhetők fel, ennek következményeként a szakpolitikai válasz is elmarad.

Mielőtt az AI-jelentés hivatkozott megállapításaira reflektálnék, előljáróban hadd szögezzem le: megítélésem szerint, a jelentés alkalmatlan arra, hogy abból megalapozott következtetéseket lehessen levonni a Magyarországon élő kisebbségek (jelen esetben praktikusán a romák, vagy magukat romáknak, illetőleg roma származásúaknak vallók) helyzetére.

Hangsúlyozom: a jelentés nem csak azért hasznavehetetlen (óvatosabban fogalmazva: kevésbé hasznavehető), mert megállapításai nem fedik a valóságot (az anyagban részigazságok természetesen fellelhetők), hanem mert a kutatási mód-

¹³ Forrás: <http://amnesty.hu/dokumentumok/>

¹⁴ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 174/B. §.

szereit illetően problematikus. Az AI delegáció tagjai például a nyomozások irataiba betekintési jogosultsággal ab ovo nem rendelkezhetek, és noha „a kutatás során a delegáció tagjai találkoztak azokkal a családokkal, akiket a támadások közvetlenül érintettek, a roma közösség tagjaival, a helyi roma kisebbségi önkormányzatok képviselőivel, a helyi polgármesterekkel; helyi és megyei rendőrökkel, valamint megyei ügyészekkel és bírókkal”,¹⁵ azonban ez utóbbi hatóságok véleménye nem igazán lett előtérbe állítva. A jelentést lényegében különböző, úgynevezett emberi jogi dokumentumokból, illetve korábbi vizsgálatok anyagából ollózták össze (elég, ha szemügyre vesszük a végjegyzetet): sőt belőle a hatóságok irányába történő negatív elfogultság, következtetései leginkább csak feltételezéseken alapulnak.

A következőkben a jelentés fontosabb megállapításait veszem – a teljesség igénye nélkül – górcső alá.

2.1. A rasszista indíttatású bűncselekmények sajátos hatást gyakorolnak a közösségekre, az áldozatokra és az egész társadalomra

Az AI első megállapításával nem szállok vitába. Mindössze annyit szeretnék megjegyezni, hogy minden bűncselekmény negatív, ha úgy tetszik sajátos hatást gyakorol a társadalom egészére. A különböző típusú és más-más indíttatású jogsértések pedig ezen belül is speciális hatást fejtenek ki a társadalom egyes csoportjaira (pl. az erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekmények jellemzően a nőkre, a gépjárművekkel kapcsolatos deliktumok az úgynevezett „autós társadalomra” stb.). A dolgok természetéből eredően a bűncselekmény leginkább arra gyakorolja a legközvetlenebb negatív hatást, aki ellen a jogsértő magatartás irányul. Ez a személy a sértett vagy áldozat (vagyon elleni bűncselekményeknél károsult), másképpen fogalmazva: a passzív alany (csak és kizárólag olyan bűncselekményeknél, ahol az elkövetési magatartás erőszakos jellegű, és fizikai vagy pszichikai sérelmet okoz).

Az AI első pontban foglalt megállapításai tehát túlon túl általánosak, valamint semmi újat nem tartalmaznak, mondhatni, a jelentés készítői feltalálták a csőben a lyukat (vagy a spanyolviaszkot).

2.2. A büntető igazságszolgáltatási rendszer hiányosságaiból következően, a magyar hatóságok nem akadályozzák meg a romák elleni erőszakos cselekményeket, illetve nem lépnek fel azok ellen.

Az AI-jelentés második pontban rögzített felvetéseire a rövid válasz: a magyar hatóságok dehogynem lépnek fel! A valamivel bővebb felelet: ez így ebben a formában nem igaz! Már miért ne lépnének fel a magyar hatóságok a romák elleni erőszakos cselekmények elkövetése miatt? Nos, ha tüzetesebben megvizsgálom a kérdéses mondatot, akkor látható, hogy az állítás első fele igaz, a második fele hamis, de amennyiben mindkét állítás igaz lenne (de nem az), akkor sincs közöttük ok-okozati összefüggés!

Nézzük elemeire bontva az inkriminált állítást! Való igaz, hogy hazánkban a büntető igazságszolgáltatási rendszer komoly problémákkal küszködik. Bócz Endrét, mint élő klasszikust (vagy legendát) idézve: „Magyarországon a büntető igazságszolgáltatás még sohasem volt ilyen mélyponton!” (Az autentikus forrást senki ne keresse, az idézett állítás 2009 decemberében, egy informális tanszéki záró értekezleten hangzott el.)

¹⁵ Forrás: <http://amnesty.hu/dokumentumok/>

A mondat második fele egyfelől ismételten nem fogalmaz konkrétan (értem ez alatt a „magyar hatóságok” kifejezést), másfelől pedig nem igaz: a magyar hatóságok, pontosabban a nyomozó hatóságok minden tudomásukra jutott bűncselekmény esetén eljárnak és megakadályoznak minden erőszakos cselekményt (tehát a romák ellen irányuló erőszakos cselekményeket is), illetve fellépnek azok ellen. Érdeklődöm: hol található arra vonatkozóan bármilyen adat, hogy a nyomozó hatóságok ölbe tett kézzel nézték a romák ellen irányuló bűncselekményeket? Nos, hol? Sehol, mert nincs ilyen. Van helyette azonban az AI részéről pánik- és hisztériakeltés, amelyet néhány jogvédő gerjeszt, továbbá hangzatos lózungok, valamint egy minisztériumi vezetés, amely túlértékel (vagy inkább túlliheg) mindent (már bocsánatot kérek)!

2.3. Hiányoznak a nyomozási szakra vonatkozó iránymutatások, érteven különösen a gyűlöletmotiváció tisztázását, mint minősítő körülményt.

A harmadik pontban foglalt felvetések nagyjából fedik a valóságot, viszont némiképp tájékoztatlanságról tesznek tanúbizonyságot.

A Rendőrtiszti Főiskola (a továbbiakban: RTF) Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszéke – egyebek mellett – a következő Btk. különös részi bűncselekményeket oktatja:

- Az emberiség elleni bűncselekmények (Btk. XI. fejezet): Népiirtás (155. §), Apartheid (157. §);
- A személy elleni bűncselekmények (Btk. XII. fejezet): Emberölés (166. §), Testi sértés (170. §), Közösség tagja elleni erőszak (174/B. §), Személyi szabadság megsértése (175. §);
- A közrend elleni bűncselekmények (Btk. XVI. fejezet): Közösség elleni izgatás (269. §).

Megjegyzendő, hogy az aljas indokból, illetőleg (vagy) célból történő elkövetést mint minősítő körülményt, a felsorolt bűncselekmények közül az Emberölés [166. § (2) bekezdés c) pontja], a Testi sértés [170. § (3) bekezdés első fordulata] és a Személyi szabadság megsértése [175. § (3) bekezdés a) pontja] tartalmazza. Aljas indoknak minősülhet az is, ha az elkövető az inkriminált bűncselekményeket a sértett (esetünkben passzív alany, illetve áldozat) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt valósítja meg.

Az RTF Kriminálisztikai Tanszéke – más deliktumok mellett – oktatja az élet elleni bűncselekmények (ezen belül súlyozottan az emberölés), a testi sértés és a személyi szabadság megsértése nyomozásának specifikumait.

Jelzem, hogy az RTF hallgatói a büntetőjogi és a kriminálmetodikai ismeretek mellett a büntetőeljárás-jogi, a kriminológiai (ezen belül szak-kriminológiai, például: az erőszakos bűnözés), a krimináltechnikai és a krimináltaktikai ismeretanyagot is elsajátítják. A számonkérés formája büntetőjogból és kriminálisztikából félévente kollokvium, az abszolutóriumot követően pedig záróvizsga. A végzett hallgatók képesek arra, hogy a megszerzett tudást szintetizálva bármilyen bűncselekmény nyomozását eredményesen lefolytassák: a történeti tényállás alapján az adott cselekményt minősítsék, a hatáskört és az illetékességet megállapítsák, az elsődleges intézkedéseket és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekményeket elvégezzék, majd meghatározzák a bizonyítás tárgyát és ennek eredményeképpen megtervezik és megszervezzék a nyomozást. Összegezve: önmagában az a tény, hogy a közösség tagja elleni erőszak, valamint a közösség elleni izgatás nyomozásának

speciális szabályait taglaló főiskolai jegyzet (még) nem készült el, nem lehet akadálya annak, hogy a tudomásra jutást követően a nyomozó hatóság ezekben a bűnügyekben sikeresen eljárjon. Nem mellesleg, a hallgatók rendelkezésére áll az emberölés, valamint a testi sértés nyomozása című kriminálmotivációs jegyzet is.

A „*gyűlölet motiváció tisztázásával*” kapcsolatosan: az elkövető célját és a motivációs tényezőket nem csak abban az esetben vizsgálja a nyomozó hatóság, ha a célzat és a motívum – mint az általános törvényi tényállás szubjektív oldalának nem szükségképpen ismérve – az adott törvényi tényállásban szerepel.

Egyfelől a Be. 75. § (2) bekezdése kimondja, hogy a bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek – különösen a polgári jogi igénynek – elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet. Ilyen jelentős tények lehetnek például a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő okok és körülmények. Másfelől, ezzel párhuzamosan a 63/A. § (1) bekezdése – Intézkedés a bűnözés megelőzésére és más eljárás kezdeményezésére alcím alatt – úgy rendelkezik, hogy a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő, a büntetőeljárás során megállapított okokról és körülményekről a további bűncselekmények megelőzése végett, ha ez szükséges, haladéktalanul, de legkésőbb az eljárása befejezésekor tájékoztatja a bűnözés megelőzésére illetékes állami vagy önkormányzati szervet. (A bizonyítás tárgyáról a későbbiek során még szölok.)

Végezetül nem mellékes szempont az sem, hogy az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszer (ENYÜBS)¹⁶ a sértettel és az elkövetővel kapcsolatos oksági tényezőket (is) gyűjti, illetőleg rögzíti (Összevont BT lap 18. és 37. rovat, Összevont BA lap 19. rovat, B lap 19. rovat, T lap 37. rovat).

Hiányoznak a nyomozási szakra vonatkozó iránymutatások? Nincsenek tisztázva a motivációs tényezők és a minősítő körülmények? Ezeket az állításokat erősen kétféleképpen!

2.4. Nincsenek gyűlölet-bűncselekmények nyomozására szakosodott rendőri egységek.

A negyedik pontban szereplő kinyilatkoztatás bővebb kifejtést igényelne. Erre egyfelől területi megkorlátozások és kompetenciahiány miatt nem vállalkozhatom. Mindenesetre felvetődik a kérdés, hogy vajon az AI munkatársai milyen mélységben ismerik például a Rendőrség szervezeti felépítését, valamint az egyes nyomozószervek belső tagozódását, azok hatáskörét és a legbelső ügymegosztást? Az is talány számomra, hogy a jogvédő szervezet milyen információk alapján jutott ezekre a következtetésekre?

2.5. Az áldozatok a fentiek következtében nem kapják meg a megfelelő jóvátételt, a nekik egyébként járó segítséget és támogatást.

Elhhez a témához – ugyancsak kompetenciahiány miatt – nem tudok érdemben hozzászólni. Annyit hadd jegyezzek meg, hogy amennyiben valóban, ismétlem: valóban nem kapnak az áldozatok megfelelő jóvátételt, az nem a „*fentiek*”, tehát az AI által 1–4. pontban foglalt, javarészt megalapozatlan állítások következménye.

¹⁶ Lásd az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikáról szóló 59/2007. (XII. 23.) IRM rendeletet!

2.6. Nincsenek a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó részletes adatok, így a tendenciák nem ismerhetők fel, ennek következményeképpen a szakpolitikai válasz is elmarad.

A hatodik pontban roppantmód mókás felvetést fogalmazott meg az AI. Magyarországon az ENYÜBS nem gyűjt, ebből eredően nem rögzít sem a sértettekkel, sem pedig az elkövetőkkel kapcsolatosan úgynevezett szenzitív személyes adatokat, különösen olyan információkat nem, amelyekből bármelyik érintett nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozására lehetne következtetni. Megkockáztatom: ha ezeket a különleges adatokat a büntetőeljárás során rögzítené a nyomozó hatóság, akkor ez lenne a témája egy jövőbeni, elmarasztaló AI jelentésnek. Arról nem beszélve, hogy amennyiben a sértetti oldalon nyilván tartanak pl. a roma származást, úgy ezt az elkövetői oldalon is regisztrálni kellene. Most akkor, hogyan is állunk? Cigánybűnözés nem létezik, ellenben a cigányok (vagy cigányszármazásúak, esetleg magukat cigányoknak vallók) sérelmére elkövetett bűncselekmények léteznek?

Az AI-jelentést összegezve: valóban, két bűncselekmény [Közösség tagja elleni erőszak (174/B. §) és Közösség elleni izgatás (Btk. 269. §)] nyomozásának szabályait nem rögzíti módszertani útmutató, illetve kriminálmetodikai jegyzet.

Nem lehet azonban szó nélkül hagyni, hogy a 174/B. §-t – hasonló alcímmel és tartalommal – az 1996. évi XVII. törvény, 1996. június 15-től (tehát közel tizenöt éve) iktatta a Btk. rendszerébe. A Btk. 269. § pedig – eredetileg Közösség megsértése alcím alatt – a kezdetektől fogva (vagyis 1979. július 1-től) a Btk. Különös Részét képezi. Elnevezését 1989. október 15-én változtatták meg (ekkor lett belőle Közösség elleni izgatás), míg a törvényi tényállás szövegét legutóbb a 12/1999. (V. 21.) AB határozat alapján módosították. Ez sem ma volt: azóta majd' tizenkét év telt el.

3. A bizonyítás tárgya a közösség elleni erőszak nyomozása során

E részben néhány gondolatot szeretnék felvetni a gyűlölet-bűncselekményekről, majd ezt követően a közösség elleni erőszak bizonyításának a tárgyával foglalkozom. A mellékletben a közösség elleni erőszak tényállási elemeit vázolom fel.

3.1. Néhány gondolat a gyűlölet-bűncselekményekről

A gyűlölet-bűncselekmények körébe – megítélésem szerint – alapvetően két tényállás tartozik: a közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B. §), valamint a közösség elleni izgatás (Btk. 269. §). E tényállások, ha úgy tetszik, sui generis gyűlölet-bűncselekmények.

Egyes kommentár-kísérletek úgy foglalnak állást, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése (Btk. 174/A. §), továbbá az önkényuralmi jelképek használata (Btk. 269/B. §) szintén gyűlölet-bűncselekmények. E megállapítások azonban – azt gondolom – téves jogértelmezésen alapulnak.

A lelkiismereti és vallásszabadság megsértésének elkövetési magatartásai a sértett (passzív alany)

- a) lelkiismereti szabadságában erőszakkal vagy fenyegetéssel korlátozása, illetve
- b) vallásának szabad gyakorlásában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályozása.

A hivatkozott két elkövetési magatartás megtalálható a közösség tagja elleni erőszak tényállásában is: bántalmazás, amely a szó köznapi értelmében is erőszakot takar, illetőleg erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítés arra, hogy a sértett va-

lamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön. Amíg azonban a közösség tagja elleni erőszak esetében a bántalmazás és a kényszerítés a passzív alany nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz, vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt történik, addig a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése megállapításának nem feltétele a motívum (vagy a célzat), mint az alanyi oldal nem szükségképpen (esetleges) ismérése.

Mindezekből nemcsak az a következtetés vonható le, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése nem gyűlölet-bűncselekmény, hanem az is, hogy a kettő együtt valóságos alaki halmazatban nem állhat egymással. Másképpen: a lelkiismereti és vallásszabadság megsértéséhez képest a közösség tagja elleni erőszak speciális deliktum.

Az önkényuralmi jelképek használatának tényállási elemei között az erőszak és a fenyegetés, a kényszerítés, illetve a gyűlöletre uszítás nem szerepel. Mondhatni, e deliktum végképp nem gyűlölet-bűncselekmény, még akkor sem az, ha adott esetben a sértett vallási csoporthoz tartozása vagy vélt tartozása miatt bántalmazó elkövető horogkeresztes karszalagot visel. E bűncselekménynek egyébként a hagyományos értelemben vett sértettje, illetőleg passzív alanya sincs. Nem minden él nélkül jegyezzük meg: amennyiben a gyűlölet-bűncselekmények meghatározásakor egyes civil jogvédő szervezetek álláspontját vesszük alapul, akkor gyűlölet-bűncselekmény úgyszólván bármelyik, a Btk. Különös Részében szereplő tényállás lehet. (Például az EBESZ¹⁷ szerint a gyűlölet-bűncselekmények közé azok „a személy vagy vagyon ellen elkövetett bűncselekmények tartoznak, ahol az áldozatot, az épületet, vagy a bűncselekmény célpontját valamely társadalmi csoporthoz való vélt vagy valós tartozása, vagy ahhoz fűződő kapcsolata, kötődése, illetve annak támogatása miatt választják ki.”¹⁸)

Az önkényuralmi jelképek használata a lelkiismereti és vallásszabadság megsértésével, valamint a közösség tagja elleni erőszakkal halmazatban megállapítható. Természetesen e két utóbbi bűncselekmény és a testi sértés¹⁹ halmazata is valóságos, ellenben az emberölés minősített esetét²⁰ kell megállapítani abban az esetben, ha az elkövető a sértett (esetünkben passzív alany, illetve áldozat) életét valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt oltja ki. (Vesd össze a 2.3. fejezetben foglaltakkal!)

E két bűncselekmény jogi tárgya a közösség tagja elleni erőszak esetében elsődlegesen az emberi méltósághoz és a diszkriminációmentes együttéléshez fűződő társadalmi érdek, azonban a bűncselekmény másodlagosan sérti, illetve veszélyezteti a cselekvési szabadságot, valamint a passzív alany életét, testi épségét és egészségét; a közösség elleni izgatás jogi tárgya pedig a bizonyos csoportok, illetőleg azok tagjai ellen irányuló, előítéletektől mentes közhangulathoz fűződő társadalmi érdek, végső soron a köznyugalom.

3.2. A bizonyítás tárgya a gyűlölet-bűncselekmények nyomozása során

A bizonyítás tárgyát a gyűlölet-bűncselekmények nyomozása során is a tényeknek az a köre alkotja, amelyre a bizonyítás irányul.

Másképpen: a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában jelentősek. (A tény általános értelemben a

¹⁷ Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet.

¹⁸ EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. számú döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról (Brüsszel, 2006. december 5.).

¹⁹ Btk. 170. §.

²⁰ Btk. 166. § (2) bekezdés c) pontja.

valóság egy mozzanata, az, ami van, ami megtörtént, vagy amit megtettek.) A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni. (Azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására.) A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek – különösen a polgári jogi igénynek – elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet. Nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak, vagy amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyésznek, illetőleg nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van. Az eljárásban részt vevő személyek az e törvényben meghatározott esetekben és módon kötelesek és jogosultak a bizonyításban közreműködni.²¹

A bizonyítás tárgyának megválasztására vonatkozóan tehát a büntetőeljárás törvény azt a követelményt támasztja, hogy a bizonyítás a tényállás megállapításához szükséges lényeges, és ne a közömbös tényekre irányuljon. Büntető anyagi jogi szemszögből bizonyítani az adott bűncselekmény törvényi tényállási elemeit kell. Kriminálisztikai, pontosabban kriminálmotodikai oldalról vizsgálva pedig a kriminálisztikai alapkérdésekre, valamint az esetlegesen felmerülő kiegészítő kérdésekre kell választ adni.

Példának okáért: a közösség tagja elleni erőszak nyomozásakor bizonyítás tárgyát képezi – egyebek mellett – az erőszak, ami a kényszerítés egyik lehetséges elkövetési módja.²² Ez tehát a bizonyítandó tény. A bizonyítékforrás az a természetes személy lesz, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet (vagyis, aki látta az elkövetőt, amint a passzív alanyt bántalmazta), és aki az adatgyűjtés, tanúkutatás során a nyomozó hatóság látókörébe kerül (a továbbiakban: tanú). A nyomozó hatóság a Be. szabályainak,²³ valamint a kriminálisztikai (taktikai és metodikai) ajánlásoknak megfelelően a tanút kihallgatja. A tanú vallomása a Be. szerint bizonyítási eszköz,²⁴ a tanúvallomásról felvett jegyzőkönyv bizonyíték, amelynek értéke a tanú hitelességétől függ. (A tanú hitelességének kérdése meghaladná e tanulmány kereteit, ezért erre itt és most nem térek ki.) Természetesen a szemtanú vallomása mellett bizonyítási eszköz, vagyis bizonyíték lehet az orvosi látlelet és vélemény,²⁵ az igazságügyi orvos szakértő véleménye, vagy a terhelt beismerő vallomása is.²⁵ E példában büntetőjogi nézőpontból az elkövetés módját (mások álláspontja szerint az elkövetési magatartást) vizsgáltuk, kriminálisztikai oldalról pedig a szűkebb értelemben vett „Hogyan történt?” (illetőleg „Mi történt?”) kérdést feszegettem.

3.2.1. A közösség tagja elleni erőszak

A közösség elleni erőszak bizonyítási tárgyait alapvetően az elkövetési tárgy (a passzív alany), a tárgyi oldal elemei (az elkövetési magatartás, valamint az elkövetés módja, mint szituációs ismérv), az alany (általános alany) és az alanyi oldal (a bűnösség és a motívum) oldaláról közelítettük meg. A bizonyítandó tényállási elemek mellett feltüntettem a kapcsolódó kriminálisztikai alap- és kiegészítő kérdéseket is.

Az elkövetési tárgy

A közösség tagja elleni erőszak vonatkozásában, az objektív elemek körében a bizonyítás tárgyát képezi a *bűncselekmény passzív alanya* (büntetőeljárás-jogi terminológiával élve: a sértett). Avatlatlan szemlélődő úgy gondolná, hogy e deliktum

²¹ Vessd össze: a Be. 75. § rendelkezéseivel!

²² Btk. 174/B. § (1) bekezdése.

²³ Be. 79–94. § és 181. §.

²⁴ Be. 76. § (1) bekezdése.

²⁵ Be. 76. § (1) bekezdése; 115. § és 151–155. §.

passzív alanya csak az lehet, aki valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz, vagy a lakosság egyes csoportjaihoz *ténylegesen* tartozik. Mivel azonban a felsorolt csoportokhoz tartozás mellett a vélt tartozás miatti bántalmazás és kényszerítés is tényállásszerű, ezért a bűncselekmény passzív alanya elméletileg *bárki, természetes személy lehet*.

A passzív alany esetében a „*Kinek a sérelmére követték el?*” kérdést vizsgáljuk. E tényállási elem bizonyítása különösebb problémát nem okoz: erre – egyebek mellett – alkalmas lehet a sértett bejelentéséről vagy feljelentéséről, valamint a tanúként történő kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. Azt már tisztáztam, hogy e deliktum passzív alanya bárki, természetes személy lehet, azonban a sértett öltözködése, magatartása, szokásai, egyéb, a külvilág számára érzékelhető verbális és nonverbális megnyilvánulásai, valamint nem utolsósorban antropológiai jellemzői, stb. a bizonyítás és a tényállás felderítése szempontjából nem elhanyagolható tényezők. E körülményekre a későbbiek folyamán még kitérek.

A *csoporthoz való tartozás ismérveinek meghatározása* nem kérdés, azokat egyfelől jogszabály tartalmazza, másfelől pedig a bírói gyakorlat alakította ki. Tehát

- *nemzeti és etnikai kisebbség*: a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény 1. § (2) bekezdése (részletesen lásd ott),
- *faji csoport*: az egységes emberi fajon belül az azonos antropológiai sajátosságokkal rendelkezők csoportja,
- *vallási csoport*: az azonos hiteltvet elfogadók köre.

Megjegyzendő, hogy az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület 2/2007. (III. 23.) TT számú állásfoglalása, valamint az 1969. évi 8. tvr. 1. Cikk 1. pontja szerint: a „*faji megkülönböztetés*” kifejezés minden olyan különbségtételt, kizárást, megszorítást vagy előnyben részesítést jelent, amelynek alapja a faj, a szín, a leszármazás, a nemzetiségi vagy etnikai származás, és amelynek célja vagy eredménye politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális téren vagy a közélet bármely más terén az emberi jogok és alapvető szabadságjogok elismerésének, egyenrangú élvezetének vagy gyakorlásának megsemmisítése vagy csorbítása. A meghatározásból kitűnik, hogy az állásfoglalás a faji csoport kifejezést mintegy gyűjtőfogalomként használja.

A *lakosság egyes csoportjaihoz tartozás* megítélésém szerint, olyan köztudomású ténynek minősül, ami bizonyításra nem szorul.²⁶ Úgy tűnik azonban, hogy jogalkalmazói körökben e terminus technicust mégiscsak magyarázni szükséges. Az *Alkotmánybíróság értelmezésében* a lakosság egyes csoportjai kitétel mögött „*az eltérő nézetrendszer (pártok, egyesületek, mozgalmak stb.) vagy egyéb, tulajdonképpen bármely ismérv szerint elkülönülő személyek védelmének szándéka húzódik meg*”.²⁷ A *törvényhelyhez fűzött indokolás szerint* a lakosság egyes csoportjai, mint speciális jogi tárgyak, a lehetséges sokféleségük miatt még példálózó jelleggel sem sorolhatók fel. A tényállásszerűséghez azonban minden esetben szükséges, hogy a bántalmazás, illetve az erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kényszerítés a valamilyen tekintetben együvé tartozó személyek összessége ellen irányuljon.²⁸

Okkal-joggal vetődik fel a kérdés: vajon például a szurkolói ellentábor a lakosság egyes csoportjainak körébe tartozik-e? Figyelemmel az inkriminált AB határozatra és a törvényhelyhez fűzött indokolásra is, azt gondolom, igen. E meghatározás alól a lakosság más csoportjai (alvél–felvél, újpalotai–pestújhelyi lakosok, rockerek–

²⁶ Be. 75. § (3) bekezdése.

²⁷ Forrás: 30/1992. (V. 22.) AB határozat.

²⁸ Forrás: a közrend, valamint az igazságszolgáltatás működésének védelme érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról szóló 2008. évi LXXIX. törvény indoklása.

rapperek stb.) sem kivételek, feltéve, hogy a bántalmazás vagy a kényszerítés alapját a különbségtétel képezi.

A tárgyi oldal elemei

Ugyancsak az objektív elemek körében, a tárgyi oldalon, a bizonyítás tárgyát képezi az *elkövetési magatartás*, ami a közösség tagja elleni erőszak esetében csak és kizárólagosan tevésével valósítható meg. Ilyen elkövetési magatartás

- a *bántalmazás* és
- a *kényszerítés*.

A *bántalmazás* alatt olyan személy elleni erőszakos cselekmény értendő, amely nem feltétlenül eredményez testi sérülést (pl. a passzív alany lökdöcsése, végtagjainak ráncigálása, de e körbe vonható a tettleges becsületsértés is). A *kényszerítés* csak akkor tényállásszerű elkövetési magatartása a bűncselekménynek, ha a törvényben meghatározott módon, erőszakkal vagy fenyegetéssel valósul meg.

Az *erőszaknak* – a bántalmazáshoz hasonlóan – ugyancsak személy ellen kell irányulnia. A *fenyegetés* vonatkozásában a Btk. 138. §-ában írt fogalom meghatározás az irányadó. Így tehát a Btk. alkalmazásában, eltérő rendelkezés hiányában fenyegetés: súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. A bántalmazás, illetve az erőszak a passzív alany és az elkövető között közvetlen fizikai kapcsolatot feltételez. A fenyegetés viszont megvalósítható közvetett módon: távközlési eszköz vagy számítástechnikai berendezés igénybevételével szóban (pl. mobiltelefon, internetes telefon, stb.) vagy írásban (pl. telefax, SMS, E-mail, Windows Live Messenger, Skype, stb.), de hagyományos, postai levél kézbesítése útján is.

Az elkövetési magatartások vizsgálata során a „*Mi történt?*” kérdésen belül a „*Mit tett?*” kérdésre keressük a választ. Az erőszak és a fenyegetés esetében pedig azt firtatjuk, hogy az elkövető „*Hogyan?*” vagy „*Mi módon (milyen módszerrel)?*” valósította meg a bűncselekményt.

A *bántalmazás* és az *erőszak* bizonyítására alkalmas lehet például:

- a sértett bejelentéséről, feljelentéséről felvett jegyzőkönyv vagy a sértett írásban előterjesztett feljelentése,
- a sértett és a szemtanúk vallomásairól készített jegyzőkönyvek,
- a térfelügyelő rendszerek vagy a biztonsági kamerák felvételei (itt jelentősége lehet a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezésnek, mint büntetőeljárás-jogi kényszerintézkedésnek),
- az orvosi látogatás és vélemény, illetve az igazságügyi orvos szakértői vélemény,
- a helyszíni szemlén felkutatott és összegyűjtött tárgyi bizonyítási eszközök, és nem utolsósorban
- a gyanúsított beismerő vallomása (ez utóbbinak csak akkor van jelentősége, ha a beismerő vallomás nem hamis).

A fenyegetés és a kényszerítés bizonyítására az előzőekben felsorolt bizonyítási eszközök, bizonyítási eljárások és kényszerintézkedések mutatis mutandis alkalmazhatók. A szóban megvalósított fenyegetés bizonyítása történhet még hangfelvétellel (különösen akkor, ha a fenyegetés távközlési eszköz vagy számítástechnikai berendezés igénybevételével történt). A levélben elkövetett fenyegetéskor a levél már önmagában tárgyi bizonyítási eszköz, de azon további nyomok (pl. ujjnyom) és anyagmaradványok (pl. elemi szál, biológiai anyagmaradvány) lehetségesek.

Megjegyzendő, hogy a felsorolás korántsem teljes. A bizonyítás és a tényállás felderítése érdekében fogantatosított intézkedések és nyomozási cselekmények tár-

háza úgyszólván kimeríthetetlen. Azt, hogy mikor, melyik eljárási cselekmény hajtjuk végre, nagymértékben függ az elkövetés körülményeitől.

A tárgyi oldal további elemei

A közösség tagja elleni erőszak alapesetében az *elkövetés helye, ideje és eszközei*, mint nem szükségképpen ismérvek, nem szerepelnek. Úgy is mondhatnám, hogy ezek az esetleges tényállási elemek büntető anyagi jogi szempontokból irrelevánsak. Mégis, kriminalisztikai aspektusból vizsgálva, a kérdéses szituációs kritériumok a nyomozás során jelentőséggel bírnak.

Az *elkövetés helyének* (a továbbiakban: helyszín) ismerete választ adhat arra a kérdésre, hogy a bűncselekmény nyomozására hatáskörrel rendelkező nyomozó hatóságok közül – az illetékességi szempontokat figyelembe véve – az adott ügyben melyik fog eljárni. (Főszabály szerint a nyomozás lefolytatására az a nyomozó hatóság illetékes, amelynek illetékességi területén a bűncselekményt – sorozatbűncselekmények esetén a bűncselekmények többségét – elkövették.²⁹ A *helyszín* ismeretének hiányában helyszíni szemlét tartani képtelenség lenne (így lényeges bizonyítási eszközöktől fosztaná meg magát a nyomozó hatóság), valamint az elsődleges intézkedések körében az adatgyűjtés és a tanúkutatás is a bűncselekmény helyszínéhez kötött.

Amikor az elkövetés helyét, azaz a helyszínt vizsgáljuk, akkor a „*Hol történt?*” kérdésre keressük a feleletet. A közösség tagja elleni erőszak nyomozásakor erre a kérdésre elsődlegesen a sértettől, illetve a szemtanútól kaphatunk megnyugtató választ.

Az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztika (ENYÜBS) adatait figyelembe véve megvizsgáltam a közösség tagja elleni erőszak elkövetési helyeit. Megállapítottam, hogy a bázisidőszakban (2006-tól 2010-ig) e bűncselekmények zömét közterületen, pontosabban lakott területen belül követték el: tér, park, kapualj, egyéb hely, hogy csak a legjellemzőbb mutatókat említsem. (A részletes számadatoktól megkímélem a Tisztelt Olvasót).

Az *elkövetés ideje* büntető anyagi jogi szempontból is fontos (gondoljunk csak az elévülés jogintézményére), de ennek a szituációs ismérvnek egyfelől az adatgyűjtés és a tanúkutatás tervezésekor (az elsődleges intézkedéseket és a halasztást nem tűrő nyomozási cselekményeket követően az elkövetés helyszínén, az elkövetés időpontjában célszerű tanúkat kutatni), másfelől pedig az alibi ellenőrzésekor van különös jelentősége.

Az elkövetés idejének vizsgálatakor a „*Mikor történt?*” kérdést vesszük górcső alá. A válasz keresésekor nem csak a sértett és a tanúk vallomására hagyatkozhatunk: különösen bántalmazással történő elkövetéskor ellenőrizni kell a térfigyelő-rendszerek és a biztonsági kamerák felvételeit, sőt távközlési eszközön vagy számítástechnikai berendezésen keresztül fenyegetéssel megvalósított bűncselekmény nyomozásakor támpontul szolgálhatnak a cellainformációk, illetőleg az internetszolgáltatók által közölt adatok is. E tárgyban tehát bátran élhetünk a megkeresés jogintézményével.

Az *elkövetés eszköze* vonatkozásában a „*Mivel követték el?*” felvetésre adható meg a válasz. A közösség tagja elleni erőszak esetében az eszköz szintén fontos szerepet játszik, ugyanis kettős jelentőséggel bír: egyfelől a bűncselekmény elkövetésének vagy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető nyomait hordozza; másfelől pedig önmagában véve is tárgyi bizonyítási eszköz.³⁰

²⁹ A rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet 4. § (1) bekezdés a) pontja.

³⁰ Vessd össze a Be. 115. § (1) bekezdésével!

Az elkövetés eszköze közvetett módon utalhat a tettes személyére és az elkövetés körülményeire. Az eszközön fellelhető nyomok és anyagmaradványok nemcsak a bűncselekmény megtörténtét valószínűsíthetik, hanem elvezethetnek a tettes személyéhez is. *Csak egy példa:* a bántalmazás eszköze feltehetőleg egy henger alakú hosszúkás fémtárgy volt, amellyel az ismeretlen elkövető három alakalommal, közepes erővel fejbe ütötte a sértettet. A potenciális gyanúsított lakásán tartott házkutatás eredményeképpen a nyomozó hatóság lefoglalt egy feszítővasat és egy vaskereskedés által kiállított számlát. A számla a gyanúsított nevére szólt, és azon – egyebek mellett – egy olyan feszítővas szerepelt, amelynek paraméterei megegyeztek a lefoglalt tárgyi bizonyítási eszközzel.

A további nyomozás adatai alapján szakértői bizonyossággal megállapítást nyert, hogy a lefoglalt feszítővason rögzített ujjnyomok a gyanúsított ujjlenomataival egyezők (igazságügyi daktiloszkópiai szakértői vélemény); a feszítővason lévő biológiai anyagmaradvány vér, mégpedig a sértett vére (igazságügyi homogenetikus szakértői vélemény); a feszítővason található elemi szálak pedig egy szürke gyapjuszövetből származnak (igazságügyi fizikai-kémiai szakértői vélemény).

A későbbiekben fény derült arra is, hogy az inkriminált szövetszálak a gyanúsított lakásán fogatosított megismételt házkutatáskor lefoglalt szürke gyapjuzakókból származnak (igazságügyi fizikai-kémiai szakértői vélemény). Mindezekben túlmenően az igazságügyi orvos szakértő nyilatkozata értelmében a passzív alany sérülései keletkezhettek a lefoglalt feszítővastól. A kör tehát bezárult. Megismételelem: az elkövetés eszköze, valamint az eszközön fellelhető nyomok és anyagmaradványok nem csak a bűncselekmény megtörténtét valószínűsíthetik, hanem elvezethetnek a tettes személyéhez is. Ezért az elkövetés eszközeit minden esetben keresni kell.

A fenyegetéssel megvalósított kényszerítés eszköze – mint arról az előzőekben már szó esett – lehet távközlési eszköz vagy számítástechnikai berendezés. Itt már önmagában az is fontos bizonyíték, ha fény derül arra, hogy a kérdéses eszköz vagy berendezés az elkövetés időpontjában az eljárás alá vont birtokában volt. Tovább erősíti a megalapozott gyanút, amennyiben megállapítást nyer, hogy az eszközön és a berendezésen keresztül valaki (valószínűsíthetően a gyanúsított) kommunikált a sértettel. Azt, hogy az adatforgalom konkrétan mit tartalmazott, számítástechnikai és informatikai szakértő fogja megállapítani.

A tárgyi oldal elemeinek körében szót kell ejteni az *eredményről* is. Álláspontom szerint a közösség tagja elleni erőszak úgynevezett alaki (immateriális), másképpen fogalmazva: nem eredmény-bűncselekmény. Legalább is büntető anyagi jogi szempontokat figyelembe véve nem az. Jelezem, hogy e tárgyban megoszlanak a vélemények. Például Molnár Gábor szerint, e bűncselekmény vonatkozásában, amennyiben „*az elkövetési magatartás a kényszerítés, materiális bűncselekménnyel átlunk szemben, az eredmény a tevés, a nem tevés, az eltűrés (pszichés eredmény)*”.³¹

Megjegyzendő, hogy az eredmény a bűncselekmény elkövetési magatartásával okozati összefüggésben, a kívülágban bekövetkező olyan változás, amelyet a törvényi tényállás leír (ezek konjunktív feltételek). Az eredményt tartalmazó törvényi tényállások alapján sértő eredményt és veszélyt, mint eredményt megfogalmazó materiális bűncselekményeket különböztethetünk meg. Ennek megfelelően beszélhetünk az eredmény két fajtájáról: a sérelemről és a veszélyről. A sértő eredmények lehetnek: biológiai típusú sértő eredmények, vagyoni-gazdasági típusú sértő eredmények és társadalmi típusú sértő eredmények (ezek részletezése itt és most nem feladatom). A veszély típusa szerint megkülönböztethetünk közvetlen veszélyt, mint

³¹ Dr. Belovics–Dr. Molnár–Dr. Sinku: Büntetőjog Különös Rész, 143. oldal (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008).

eredményt, valamint veszélyt, mint eredményt (ez utóbbi az úgynevezett absztrakt vagy elvont veszély).³² Nos, én arra az állaspontra helyezkedem, hogy a közösség tagja elleni erőszak „*pszichés eredménye*” nem vonható a hagyományos eredmény-fogalom alá. Természetesen a „*másik oldal*” véleményét messzemenőig tiszteletben tartom.

Bár büntető anyagi jogi szempontból a közösség tagja elleni erőszak esetében az eredmény nem releváns, a bizonyítás és a tényállás felderítése érdekében nem elhanyagolható annak vizsgálata, hogy a passzív alanyban az erőszakkal vagy a fenyegetéssel történő kényszerítés mit váltott ki. Ha ugyanis a sértett a kényszerítés hatására valamit tett, nem tett, vagy eltűrt, abból megalapozottan következtetni lehet a bűncselekmény megvalósulására (különösen igaz ez tevés esetén). A nyomozás eredményessége szempontjából ennek akkor van igen nagy jelentősége, ha ez a tevés vagy nem tevés, stb. a passzív alany érdekével homlokegyenest ellentétes (általában ez a tipikus). Amennyiben ez a tevés a kívüllág számára észlelhető, vagy ennek a cselekvésnek látható nyomai vannak (Vigyázat! Ez ettől még nem minősül büntető anyagi jogi értelemben vett eredménynek!), ezt az eljárásjogi szabályoknak és a kriminalisztikai ajánlásoknak és módszereknek megfelelően rögzíteni kell. Természetesen ez esetben a bizonyítás tárgyát ki kell terjesztetni az elkövető kényszerítő magatartása és a sértett tevése, stb. közötti okozati összefüggésre is. Az okozati összefüggés meglétére megnyugtató módon leginkább a sértett adhat választ.

Az alany

A közösség tagja elleni erőszak alanya bárki lehet, aki az alannya válás hármast feltételeinek megfelel: természetes, tizennegyedik életévét betöltött személy, aki legalább korlátozott beszámítási képességgel rendelkezik (megjegyzendő, hogy ezek is konjunktív feltételek).

Az alany esetében a „*Ki, kivel, vagy kikkel követte el?*” kérdésre keressük a választ. A nyomozás kezdeti szakaszában azonban más a feladatunk akkor, ha az elkövető ismeretlen (ez az úgynevezett „*ügytől a személyig*” modell) és más a feladatunk abban az esetben, ha például a sértett az elkövetőt ismeri, és nevét, lakcímét a nyomozó hatóság tudomására hozza (ez pedig az úgynevezett „*személytől az ügyig*” modell).

Az elkövető személyével összefüggő szokásos (rutin) nyomozási cselekmények elvégzése mellett többletfeladatok is adódhatnak akkor, ha például az alany fiatalokorú, illetve fogva tartják, továbbá nem magyar állampolgár és/vagy a magyar nyelvet, illetőleg az eljárás nyelvét nem ismeri. (A felsorolás ez esetben sem teljes, a ténylegesen elvégzendő pluszfeladatokra most nem térek ki.)

Az alanyi oldal elemei

Az alanyi oldal elemei körében, mint szükségképpen ismerv, a bizonyítás tárgyát képezi a bűnösség (szándékosság vagy gondatlanság), valamint nem szükségképpen (esetleges) ismervként a célzat és a motívum. Ezzel elérkeztünk a közösség tagja elleni erőszak elleni eljárásnak legneuralgikusabb szakaszához.

A közösség tagja elleni erőszak csak szándékosan valósítható meg. Mivel a cselekmény részben célzatos (az erőszakkal és a fenyegetéssel történő kényszerítést azért tanúsítja az elkövető, hogy a sértett valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön), illetve a tettest a bűncselekmény elkövetésekor a sértett valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása motiválja, ezért e deliktum egyenes szándékot feltételez.³³ [Csak a rend ked-

³² Vesd össze Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános Rész, 157–158. oldal (Rendőrtiszti Főiskola–Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002).

³³ Vesd össze: Btk. 13. § rendelkezéseivel!

véért jegyezem meg: a szándékosság fogalmilag súlyosabb alakzatával, egyenes szándékkal követi el a bűncselekményt, aki magatartásának következményeit kívánja. A célzat túlmutat a szándékon, több mint a szándék, egyben összefügg a motívummal, mert a cél képzete elhatározást kiváltó (motiváló) hatású.^{34]}

Megítélésünk szerint a motívum bizonyítása érdekében a következő lényeges szempontokat célszerű vizsgálni:

- az elkövető személyével kapcsolatos tényezők,
- a sértett személyével kapcsolatos tényezők,
- az elkövetés körülményei.

Előjáróban hadd jegyezzem meg, hogy például önmagában az elkövető bűnügyi priusza, korábbi rasszista, xenofób vagy homofób megnyilvánulásai, bizonyos csoporthoz, avagy csoportokhoz tartozása (pl. bőrfejúek, vagy az egyébként betiltott Magyar Gárda), továbbá a bántalmazás nyilvánvaló okának (pl. személyes sérelem) hiánya, legfeljebb „csak” a gyanú megalapozására lehet elegendő. Másképpen: ezek az információk mindössze arra lesznek alkalmasak, hogy orientálják, a „helyes útra tereljék” a nyomozó hatóságot.

Az adott ügy nyomozása során a célzatra és a motívumra, mint az elkövető legbelsőbb tudattartalmára megalapozottan csak az elkövető és a sértett személyével kapcsolatos tényezők részletes vizsgálatából, valamint az elkövetés körülményeiből tudunk következtetni. Ez utóbbi esetben jellemzően a tettes elkövetés előtt, alatt és után tanúsított magatartásából, de leginkább az e magatartásokhoz kapcsolódó verbális megnyilvánulásaiából.

Ha egy öltözködése és hajviselete alapján bőrfejú fizimiskájú, és bevallottan ilyen csoporthoz tartozó elkövető, mindenféle előzmény nélkül, látszólag teljesen indokolatlanul bántalmazza az autóbusszmegállóban békésen várakozó cigánykinézetű (és saját magát cigányszármazásúnak valló) sértettet, majd a bántalmazást követően szó nélkül eltávozik a helyszínről, az bőségesen elegendő ahhoz, hogy a nyomozó hatóság – testi sértés és/vagy garázdaság (megalapozott) gyanúja miatt – a büntetőeljárást megindítsa. A kérdés azonban az, hogy miképpen lesz ebből közösség tagja elleni erőszak megalapozott gyanúja? E problémakörrel a későbbiekben a sértett és a gyanúsított kihallgatása címet viselő fejezetben részletesebben foglalkozom.

4. Forrás- és irodalomjegyzék

4.1. Felhasznált irodalom

1. Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog Általános Rész (Rendőrtiszti Főiskola–Rejtjel Kiadó Budapest, 2002)
2. Dr. Belovics–Dr. Molnár–Dr. Sinku: Büntetőjog Különös Rész (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008)

4.2. Felhasznált dokumentumok

3. az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület 2/2007. (III. 23.) TT számú állásfoglalása
4. EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. számú döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról (Brüsszel, 2006. december 5.)

³⁴ Lásd: Magyar Büntetőjog Általános Rész, 172–176. és 183. oldal.

5. Erőszakos Támadások a romák ellen Magyarországon – Jelentés Amnesty International, Budapest, 2010. november 10.)

4.3. Internetes hivatkozások

6. <http://amnesty.hu> (az Amnesty International honlapja)

MELLÉKLET

A közösség tagja elleni erőszak tényállási elemeinek vázlata

OBJEKTÍV ELEMEEK		SZUBJEKTÍV ELEMEEK	
Tárgy	Tárgyi oldal	Alany	Alanyi oldal
Jogi tárgy Az emberi méltósághoz és a diszkriminációmentes együttéléshez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény másodlagosan sérti, illetve veszélyezteti a passzív alany életét, testi épségét, egészségét és cselekvési szabadságát.	Elkövetési magatartás A bántalmazás és a kényszerítés (a bűncselekmény kizárólagosan tevéssel valósítható meg).	Általános alany A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki az általános alanyra válás feltételeinek megfelel.	Bűnösség A bűncselekmény csak szándékosan (egyes szándékkal) valósítható meg.
Elkövetési tárgy Passzív alany: bárki, természetes személy lehet.	Szituációs ismérvek Az elkövetés módja: erőszakkal vagy fenyegetéssel.	Speciális alany	Célzat Az erőszakkal és a fenyegetéssel történő kényszerítést azért tanúsítja az elkövető, hogy a sértett valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön. Motívum A tettést a sértett valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportához vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása motiválja.

Minősített eset

Ha bűncselekményt

- egyveresen,
- felfegyverkezve,
- jelentős érdeksérelmet okozva,
- a sértet sanyargatásával,
- csoportosan,
- bűnszövetségben követik el.³⁵

³⁵ Btk. 174/B. § (2) bekezdése.

Stádiumok

A közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet a törvény büntetni rendeli.³⁶

A közösség tagja elleni erőszakhoz kapcsolódó fontosabb jogszabályok:

- a Magyar Köztársaság alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény,
- a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1969. évi 8. törvényerejű rendelet,
- a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény,
- az EBESZ Miniszteri Tanács 13/06. számú döntése az intolerancia és a diszkrimináció elleni küzdelemről, a kölcsönös tisztelet és megértés előmozdításáról,
- az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület 2/2007. (III. 23.) TT számú állásfoglalása,
- 30/1992. (V. 22.) AB határozat.

³⁶ Btk. 174/B. § (3) bekezdése.